

# БЕЛАРУСКАЯ МОВА ЗА МЕЖАМІ БЕЛАРУСІ

*Вакульчык А.Р., Кабраль У.М.*

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі  
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

*Албут А.А. – ст. выкладчык*

Разглядаецца пытанне функцыянавання беларускай мовы за межамі Беларусі. Вылучана тры напрамкі, у якіх адбываецца вывучэнне дадзенай праблемы: вывучэнне беларускай мовы як замежнай, замежная беларусістыка і мова беларускай эміграцыі. Аналізуюцца матывы імкнення авалодаць беларускай мовай замежнікамі. Актualізуецца пытанне магчымасцей вывучэння беларускай мовы як у самой Беларусі, так і за яе межамі.

Вывучэнне функцыянавання беларускай мовы за межамі Беларусі прадугледжвае разгляд наступных напрамкаў:

- 1) Вывучэнне беларускай мовай як замежнай.
- 2) Замежная беларусістыка.
- 3) мова беларускага замежжа (мова беларускай эміграцыі).

Беларуская мова – адна з даўніх афіцыйных моў Еўропы, што замацавана ў Статуце ВКЛ 1566 г. Яна захавала ў сабе шмат аўтэнтчных славянскіх элементаў і таму справядліва лічыцца

ключом да разумення іншых славянскіх моў. Наша мова вывучаецца ў замежных краінах, такіх як Аўстрыя, Германія і нават Кітай ды Японія.

Дык навошта замежнікам вывучаць нашу родную мову? Ці не хапае, напрыклад, рускай мовы для эфектыўнай камунікацыі са славянамі? У адказ на гэты пытанне дастаткова пералічыць наступныя матывы:

- выкладанне беларускай мовы ў іншых краінах;
- пераклад тэкстаў з іншых моў на беларускую і наадварот;
- выкананне абавязкаў некаторых прафесій, такіх як, напрыклад, дыпламат, патрабуюць добрага валодання замежнымі мовамі;
- веданне беларускай мовы патрэбна славістам-даследчыкам, якія займаюцца вывучэннем моў, літаратур, фальклору і гісторый славянскіх народаў.

Як жа цікаўныя з розных краін вывучаюць беларускую мову? Дзеля гэтага існуюць спецыяльныя цэнтры беларусістыкі. Напрыклад, у Варшаўскім універсітэце існуе кафедра беларусістыкі, якая была створана ў 1956 годзе. Кафедра рыхтуе студэнтаў спецыяльнасці «Беларуская філалогія з рускай і англійскай мовамі». Таксама на факультэце польскіх даследаванняў існуе спецыяльнасць «Славяністыка». Акрамя Варшаўскага ўніверсітэта, беларуская мова вывучаецца ў Беластоцкім, Люблінскім і Опальскім ўніверсітэтах Польшчы. У некаторых славянскіх краінах, такіх як Сербія, Славакія, Чэхія, існуе вывучэнне беларускай мовы ў межах усходнеславянскіх моў. Там беларуская мова вывучаецца, як правіла, факультатыўна (на выбар) [1].

Дарэчы, Майстэрня беларусістычнай глотыдактыкі Варшаўскага ўніверсітэту нават выдае часопіс «Беларуская мова як замежная», у рэдкалегію якога ўваходзяць і прадстаўнікі беларускіх ВНУ, РІВШ. А навуковую раду складаюць як беларускія даследчыкі (Г. Цыхун, Л. Сямешка, С. Важнік, Л. Сінькова, Т. Рамза), так і замежныя беларусісты: Л. Пісарэк, А. Кіклевіч, А. Пацехіна (Польшча); А. Скапненка, З. Пахолак (Украіна), Дж. Дынлі, А. Макмілін (Вялікабрытанія), К. Вулхайзер (ЗША). На сёння выйшла два нумары часопіса [2].

Сваё жаданне папулярызаваць беларускую мову ў свеце здзейсніў у 2010-я гг. амерыканскі даследчык і выкладчык Універсітэта ў Брандайсе Курт Вулхайзер. Ён арганізаваў і праводзіў на тэрыторыі Польшчы, у Гайнаўцы, Інтэрнацыянальную летнюю школу беларусістыкі (International Summer School of Belarusian Studies, Hajnówka in Poland).

У Беларусі таксама дзейнічаюць цэнтры беларусазнаўства. У ліпені 2019 г. ў Рэспубліканскім інстытуце вышэйшай школы прайшла V Міжнародная летняя школа беларусістыкі. Навучэнцамі школы сталі спецыялісты ў галіне беларусістыкі і славістыкі, аспіранты, судэнты, перакладчыкі, беларусы замежжа і ўсе зацікаўленыя беларускай мовай, літаратурай, гісторыяй і культурай. Вучэбная праграма ўключала лекцыйны курс ад вядомых беларускіх даследчыкаў, таксама практыку беларускага маўлення [3].

Дапамагчы асвоіць нашу мову імкнуцца і ВНУ. Так, на базе БДЭУ, МДЛУ і інш. для замежных грамадзян праводзяцца курсы беларускай мовы ад пачатковага да прасунутага ўзроўняў [3]. У нашай краіне і пры ўдзеле беларускіх аўтараў выдаюцца адмысловыя падручнікі: кнігай піянерам можна лічыць [5], таксама вядомыя выданні [6–10].

Беларусазнаўства – гуманітарная навука, якая вывучае адметнасць і агульнасць беларусаў, іх нацыянальны рух, узаемаадносіны з суседзямі і ролю ў сістэме міжнароднай супольнасці народаў у мінулым і сучасным. Вызначаецца комплексным, міждысцыплінарным падыходам да праблем даследавання. Здзяйсняе самапазнанне нацыі з мэтай вызначэння нацыянальнага шляху.

У межах беларусазнаўства вядзецца ўлік і збор навуковай і мастацкай літаратуры, якая складае асобны раздзел пад назвай беларусістыка. Часам пад беларусістыкай разумеюць сукупнасць розных культурных здабыткаў беларускай нацыі. Беларусістамі называюць навукоўцаў, якія займаюцца даследаваннем Беларусі.

Міжнародная асацыяцыя беларусістаў – грамадскае аб'яднанне навуковага і культурна-асветніцкага кірунку дзейнасці, якое складаюць даследчыкі ў галіне гуманітарных і сацыялагічных навук, выкладчыкі, дзеячы культуры і асветы з розных краін свету, што даследуюць культурна-гістарычную спадчыну і сучаснае жыццё беларускага народа, спрыяюць пашырэнню і папулярызацыі ведаў пра Беларусь і садзейнічаюць узаемадзеянню беларускага народа з іншымі народамі. Праводзяцца міжнародныя кангрэсы беларусістаў – прадстаўнічыя навуковыя форумы.

Вывучэнне мовы беларускага замежжа – асобны кірунак, які чакае сваіх даследчыкаў. У нас ёсць узор з'яўлення і вывучэння такога аб'екта на прыкладзе рускай мовы. Мова рускага замежжа як падсістэма рускай літаратурнай мовы стала аб'ектам даследавання пасля таго, як было асэнсавана паняцце рускай літаратуры замежжа. Найбольш вядомыя працы ў дадзеным кірунку А.А. Земскай [11]. Перадумовы для лінгвістычнага аналізу беларускай мовы замежжа, думаецца, створаны, паколькі літаратурная, публіцыстычныя спадчына беларускай эміграцыі ў той ці іншай ступені інтэгравана ў беларускую нацыянальную культуру. Можна выказаць гіпотэзу, што сучасная беларуская літаратурная мова сёння існуе ў форме нармаванкі, тарашкевіцы і мовы беларускага замежжа (у тарашкевіцы эміграцыі і Беларусі могуць быць свае адрозненні).

Вось як бачаць місію беларускай мовы і яе стан непасрэдна носьбіты мовы замежжа: «Беларускія газеты ў замежжы імкнуліся падтрымаць і захаваць чысьціню роднае мовы. Пісалі, што за

чысьціню беларускае мовы павінны змагацца ўсе беларусы, незалежна ад месца пражываньня. <...> Нялёгкім зьяўляецца захаваньне роднае мовы ў чужаземным акружэньні эміграцыйнага жыцьця, таму што няма непасрэднае лучнасьці з народам, якая павінна дапамагаць у захаваньні роднага слова ды ўзбагачэньні лексыкону. <...> у беларускім эміграцыйным друку мова часта засьмечваецца штучнымі словамі, непатрэбнымі, неапраўданымі запазычаньнямі зь іншых моваў, найчасьцей з блізкіх славянскіх» [12, с. 113]. Пытанні культуры маўленьня, нарматыўнасці і аўтэнтычнасці, беларускасці актуальныя для ўсіх разнавіднасцей беларускай літаратурнай мовы. Але яе спецыфіка, магчыма, якраз і палягае ў адзінстве шматграннасці, разнастайнасці.

Мы актуалізавалі пытанне, якое патрабуе даследавання, з'яўляецца вельмі актуальным і перспектыўным. Асабліва ў час, калі расце цікавасць да беларускай мовы і ў межах Беларусі, калі паўстаюць пытанні культуры маўленьня, шляхоў развіцця беларускай мовы, але пры гэтым грамадства яшчэ не пазбаўлена прыкрых моўных стэрэатыпаў. Варта ўлічваць комплекснасць, шматкампанентнасць беларускай мовы (беларускай нацыянальнай мовы) і вывучаць, як наша аб'ядноўвае людзей з розных краін.

**Спіс выкарыстаных крыніц:**

1. «Дыяблог. Пра мову» Госьць: Т.Р. Рамза (17.02.2015) [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=JfWJKEk98hs>. – Дата доступу : 17.04.2020.
2. Беларуская мова як замежная [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <http://kb.uw.edu.pl/bmz/>. – Дата доступу : 17.04.2020.
3. Міжнародная летняя школа беларусістыкі [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <https://skolabel.wordpress.com>. – Дата доступу : 17.04.2020.
4. Старавойтава, Н. Арганізацыя курсаў беларускай мовы як замежнай у Беларускім дзяржаўным эканамічным універсітэце / Н. Старавойтава // Беларуская мова як замежная. – 2017. – №1. – С. 42–45.
5. Кривицкий, А.А. Белорусский язык для говорящих по-русски / А.А. Кривицкий, А.Е. Михневич, А.И. Подлужный. – Минск : Вышэйшая школа, 1990. – 3-изд., перераб. – 367 с.
6. Рамза, Т.Р., Спрабуйма! Азняямляльна-пачатковы курс беларускай мовы для японцаў / Т.Р. Рамза, С. Кіёсава. – Цукуба : Цукубскі ўніверсітэт, 2016. – 72 с.
7. Ramza, T. Weißrussische Sprache in 20 Lektionen: Intensivkurs / T. Ramza, S. Tesch. – Oldenburg : BIS-Verlag, 2011. – 198 S.
8. Рамза, Т.Р. Беларуская мова? З задавальненнем! Для замежных навучэнцаў / Т.Р. Рамза. – Мінск : Выш. шк., 2010. – 310 с.
9. Павловская, Н.Ю. Белорусский язык для стран СНГ : учебник для студентов, обучающихся по лингвистическим специальностям и направлениям / Н.Ю. Павловская [и др.]. – М. : ИПК МГЛУ "Рема", 2012. – 451 с.
10. Сямешка, Л.І. Гаворым па-беларуску: Вучэб. дапам. па бел. мове для замеж. навучэнцаў / Л.І.Сямешка [і інш.]. – Мінск : Бел. дзярж. ун-т, 1999. – 247 с.
11. Земская, Е.А. О языке русского зарубежья [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <http://www.philology.ru/linguistics2/zemskaya-03.htm>. – Дата доступу : 17.04.2020.
12. Баршчэўская, Н. Беларуская эміграцыя – абаронца роднае мовы / Н. Баршчэўская; катэдра беларускай філялёгіі факультэта прыкладной лінгвістыкі і ўсходнеславянскіх філялёгіяў Варшаўскага ўніверсітэту. – Варшава, 2004. – 368 с.